

K O M U N I K A T
Z B A D A Ń

Warszawa, kwiecień 2012

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/50/2012

KRESOWE KORZENIE POLAKÓW

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
11 stycznia 2012 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Problematyka utraconych rubieży wschodnich stanowi od 1989 roku jedną z bardziej eksponowanych płaszczyzn polskiej pamięci zbiorowej. Dawne Kresy stały się przedmiotem tęsknoty za utraconym światem. Stworzono mit, zapominając jednak, że jego bohaterowie to nie postaci z wyblakłych fotografii, a nadal żyjący świadkowie traumatycznych zdarzeń; bądź też potomkowie świadków.

Starając się wypełnić lukę w wiedzy dotyczącej zarówno dawnych Kresów, jak i współczesnego społeczeństwa, postanowiliśmy choćby w przybliżeniu określić, jak liczna część Polaków ma korzenie kresowe. O pochodzeniu nie decyduje jedynie fakt urodzenia się w danym miejscu, czy też posiadania przodków pochodzących z danego obszaru. Dla potrzeb niniejszego badania przyjęliśmy jednak założenie, że kryterium genealogiczne, choć nie wystarczające, stanowi tutaj warunek niezbędny. Choć nie wszyscy ci, których krewni w linii prostej urodzili się na dawnych Kresach muszą czuć się związani z tym obszarem i – tym bardziej – szukać tam swych korzeni, to wydaje się, że jest to warunek podstawowy.

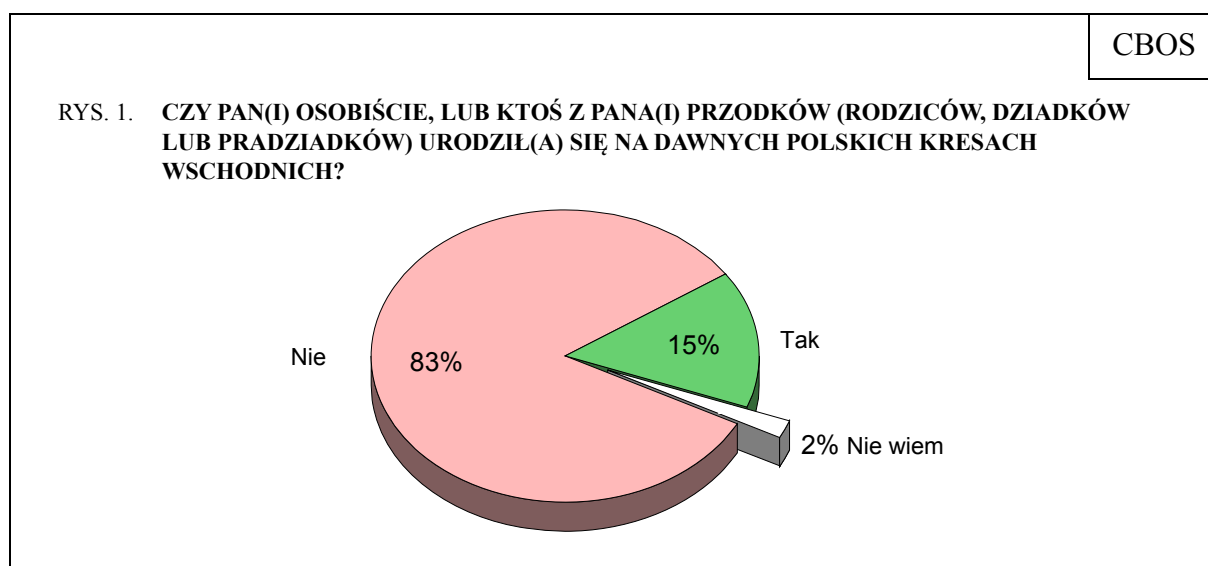
Pytając ankietowanych o kresowe korzenie ich przodków¹ ograniczyliśmy się do trzech pokoleń wstecz, przyjmując tym samym perspektywę Jana Assmanna, zgodnie z którą, to właśnie taki horyzont czasowy wyznacza granice funkcjonowania pamięci komunikatywnej, wytwarzanej w drodze komunikacji codziennej, umożliwiającej przekazywanie doświadczeń z pokolenia na pokolenie².

¹ Prezentowane dane pochodzą z trzech kolejnych badań Aktualne Problemy i Wydarzenia (260, 261, 262) realizowanych w dniach 5–11 stycznia, 3–9 lutego i 8–14 marca 2012 roku na reprezentatywnych próbach losowych dorosłych mieszkańców Polski. Łączna liczba zrealizowanych wywiadów wynosi 3072.

² Por. J. Assmann, *Pamięć zbiorowa i tożsamość kulturowa*, [w:] Borussia, nr 29/2003; J. Assmann, *Pamięć kulturowa. Pismo, zapamiętywanie i polityczna tożsamość w cywilizacjach starożytnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008.

Podobnie jak w poprzednich badaniach dotyczących wschodniego pogranicza II Rzeczypospolitej, przyjęliśmy definicję, zgodnie z którą dawne Kresy Wschodnie to tereny na wschód od obecnej granicy Polski, które przed II wojną światową należały do Rzeczypospolitej lub pozostawały poza jej granicami, ale były zamieszkane przez duże grupy Polaków, a obecnie znajdują się na terenie Ukrainy, Białorusi i Litwy.

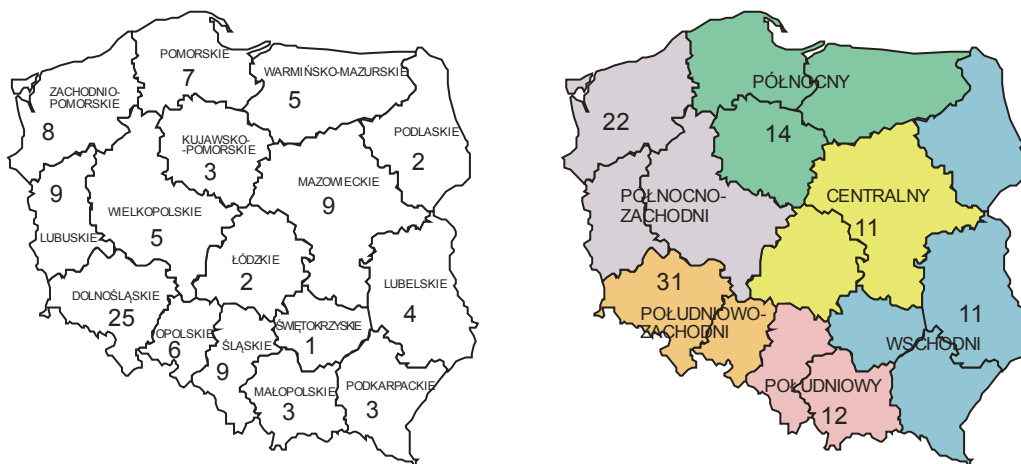
W skali całego kraju co siódmy ankietowany deklaruje, że posiada krewnego w linii prostej (rodzica, dziadka lub pradziadka) urodzonego na dawnych Kresach lub sam urodził się na tych terenach. Biorąc pod uwagę błąd oszacowania dla próby tej wielkości, oznacza to, że w Polsce żyje od 4 300 000 do 4 600 000 osób powyżej osiemnastego roku życia wywodzących swą genealogię z dawnych Kresów.

Mimo że od ostatniej fali przesiedleń ze Wschodu upłynęło ponad pół wieku, a mobilność ludności w tym czasie znacząco wzrosła, to nadal dają się zauważyć znaczne różnice pomiędzy województwami i regionami Polski pod względem udziału osób pochodzących z dawnego pogranicza wśród ogółu mieszkańców danego obszaru. Zdecydowanie częściej posiadanie korzeni kresowych deklarują mieszkańcy północnej i zachodniej części kraju, co pokrywa się z kierunkiem przesiedleń Polaków ze Wschodu.

RYS. 2. CZY PAN(I) OSOBIŚCIE, LUB KTOŚ Z PANA(I) PRZODKÓW URODZIŁ(A) SIĘ NA DAWNYCH POLSKICH KRESACH WSCHODNICH?

Odsetek odpowiedzi twierdzących w województwach i regionach Polski

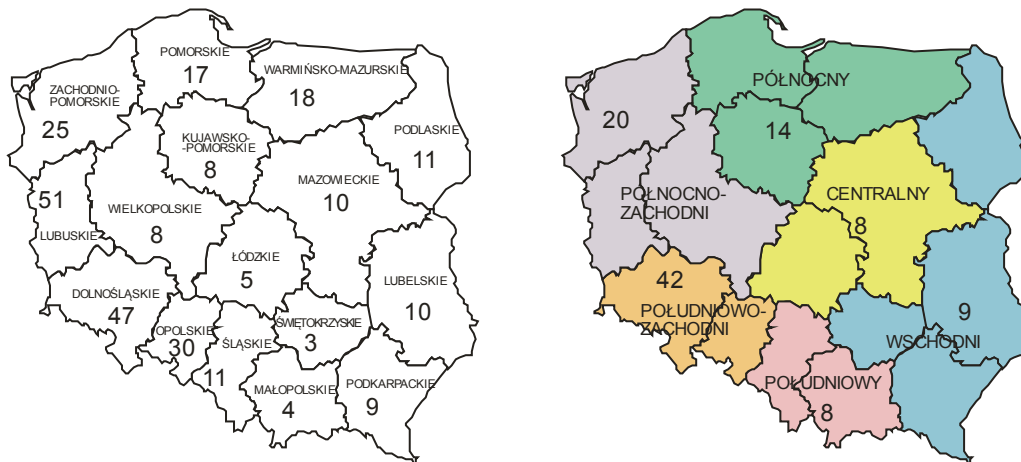
Podstawę procentowania stanowią respondenci deklarujący posiadanie przodków urodzonych na Kresach

Wśród badanych posiadających przodków urodzonych na Kresach co czwarty (25%) to mieszkańiec województwa dolnośląskiego, a blisko co dziesiąty mieszka obecnie w województwie śląskim, lubuskim lub mazowieckim (po 9%). Osoby posiadające korzenie kresowe mieszkają najczęściej w makroregionach południowo- i północno-zachodnim (odpowiednio 31% i 22%).

Jednocześnie gdy przyjrzeć się rozkładowi odpowiedzi w poszczególnych województwach i regionach Polski to okazuje się, że różnice są nawet kilkunastokrotne.

RYS. 3. CZY PAN(I) OSOBIŚCIE, LUB KTOŚ Z PANA(I) PRZODKÓW URODZIŁ(A) SIĘ NA DAWNYCH POLSKICH KRESACH WSCHODNICH?

Odsetek odpowiedzi twierdzących w województwach i regionach Polski

Podstawę procentowania stanowi ogół respondentów w danym województwie lub regionie Polski

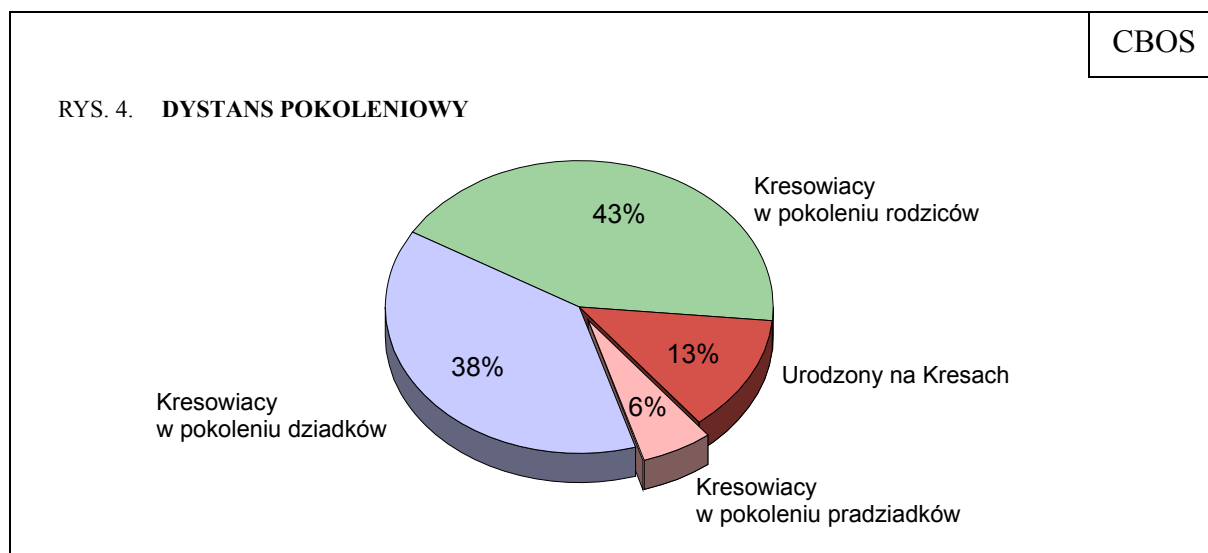
I tak największa liczba ankietowanych deklarujących posiadanie krewnych w linii prostej urodzonych na Kresach mieszka w województwach lubuskim (51%) i dolnośląskim (47%). Posiadanie kresowych korzeni często deklarowali również mieszkańcy opolskiego (30%) i zachodniopomorskiego (25%). Niemały odsetek osób mających krewnych urodzonych na dawnym wschodnim pograniczu odnotowaliśmy także w warmińsko-mazurskim i pomorskim (odpowiednio 18% i 17%). Wśród mieszkańców makroregionów południowo- i północno-zachodniego osoby mające korzenie kresowe stanowią odpowiednio 42% i 20%.

Poniżej prezentujemy granice przedziału ufności dla poszczególnych województw na poziomie istotności 0,05. Pomiędzy tymi wartościami z prawdopodobieństwem 95-procentowym zawiera się odsetek osób posiadających krewnych w linii prostej urodzonych na Kresach w każdym z województw i regionów Polski.

Tabela 1

Odsetki badanych deklarujących posiadanie przodków urodzonych na Kresach Wschodnich			0,95 przedział ufności
Województwo	Dolnośląskie	47	<40; 53>
	Kujawsko-pomorskie	8	<4; 12>
	Lubelskie	10	<6; 15>
	Lubuskie	51	<40; 62>
	Łódzkie	5	<2; 8>
	Małopolskie	4	<2; 7>
	Mazowieckie	10	<7; 13>
	Opolskie	30	<20; 40>
	Podkarpackie	9	<5; 13>
	Podlaskie	11	<5; 17>
	Pomorskie	17	<12; 23>
	Śląskie	11	<8; 14>
	Świętokrzyskie	3	<0; 6>
	Warmińsko-mazurskie	18	<11; 25>
	Wielkopolskie	8	<5; 11>
	Zachodniopomorskie	25	<17; 32>
Region	Centralny	8	<6; 10>
	Południowo-zachodni	42	<37; 48>
	Południowy	8	<6; 10>
	Północno-zachodni	20	<16; 23>
	Północny	14	<11; 17>
	Wschodni	9	<6; 11>

Wśród badanych mających przodków na Kresach więcej niż dwie piąte (43%) stanowią przedstawiciele pierwszego pokolenia, a więc ci, których przynajmniej jedno z rodziców urodziło się na tamtych terenach. Przodka urodzonego na pograniczu w pokoleniu dziadków miało 38% badanych, a blisko co dwudziesty (6%) to prawnuk lub prawnuczka kogoś z tych ziem. Wśród badanych deklarujących pochodzenie z Kresów 13% to osoby, które same urodziły się na tych terenach.

Poczucie odrębnej kresowej tożsamości nie jest zapewne cechą wszystkich (ani nawet większości) osób mających krewnych w linii prostej urodzonych na wschodnim pograniczu II Rzeczypospolitej. Określenie Kresowiak lub Kresowianka być może należałoby zarezerwować jedynie dla osób na Kresach urodzonych lub tych, które oprócz posiadania przodków czują się w jakiś sposób związane z tym obszarem.

Niemniej jednak na przestrzeni ostatnich dwóch dekad to właśnie Kresy Wschodnie stały się obszarem, któremu przypisuje się atrybuty „raju utraconego”, na wpół mitycznego pogranicza. Powracając po 1989 roku do kanonu polskich *lieu de mémoire* – miejsc pamięci, Kresy stały się zarówno przedmiotem wspomnień, jak i różnego rodzaju nostalgicznych odniesień. Przestały być obecne jedynie w pamięci komunikatywnej, stając się elementem pamięci kulturowej, wspólnej dla szerszej zbiorowości.

Opracował
Marcin HERRMANN